

כינוס הפלגים הפלסטינים באל-עלמין: ניסיון לבלום את הנסיגה ברלוונטיות ובלגיטימציה של הרשות הפלסטינית

יוחנן צורף | 8 באוגוסט, 2023 | גיליון 1750

אבו מאזן זימן והוביל פסגה של הפלגים הפלסטינים בעיר אל-עלמין שבמצרים. בכינוס השתתפו יו"ר הלשכה המדינית של חמאס ומרבית ראשי הפלגים האחרים. קדם לו תאום עם חמאס, שראשיו ציינו בסיומו את הרוח הידידותית וההסכמית שאפיינה אותו. בהודעת הסיכום אותה קרא אבו מאזן נמסר כי תוקם ועדת מעקב, שתגבש הסכמות לנוסחת פיוס שתהיינה מקובלות על הכל, הגם שבין הארגונים לא גובשה נוסחה כזו וספק אם הייתה כוונה לגבשה. הכינוס במהותו היה ניסיון לבלום את קריסת הרלוונטיות של הבעיה הפלסטינית, בעיקר נוכח מדיניות ממשלת ישראל הנוכחית בשטחי הגדה המערבית והמהלכים שמקדמת ארצות הברית במרחב האזורי עם ערב הסעודית וישראל. התעלמות ממשלת ישראל מהסדרת היחסים בין הארגונים המובילים בה בתגובה למהלכים בזירה האזורית, עלולה להיות כרוכה במחיר כבד.

פת"ח, חמאס ופלגים פלסטינים נוספים התכנסו ב-30 ביולי במצרים, בעיר אל-עלמין שמערבית לאלכסנדריה, כדי לדון בחולשת הפלסטינים, שממדיה הגיעו עד כדי איום לדחוק את הסוגיה יותר ויותר לשולי השיח האזורי והבינלאומי. ייחודו של הכינוס היה בכך שהוא הובל, נוהל וסוכם על ידי אבו מאזן ונמשך, בניגוד למפגשים אחרים של פורום זה, יום אחד בלבד. בהודעת הסיכום הודיע אבו מאזן מה שכפי הנראה סוכם עם חמאס מראש, כי תוקם ועדה משותפת לכלל הפלגים שתפקידה יהיה לגבש הסכמות כתשתית לפיוס ולאחדות כל-פלסטינית. אסמאעיל הניה, ראש הלשכה המדינית של חמאס, ציין לאחר הכינוס כי שררה בו אווירת הסכמות וידידות. כך עשו גם בכירי חמאס נוספים וראשי פלגים אחרים. העובדה ששלושה ארגונים לא השתתפו – החזית העממית-המפקדה הכללית, אל-צאעיקה וגם הג'האד האסלאמי, שהחרים את הכינוס בשל מעצר אנשיו על ידי הרשות הפלסטינית – לא מנעה מחמאס להשתתף. זאת, בין היתר משום מחויבות הארגון למצרים. ראשיו הסתפקו בקריאה לשחרור העצורים. קדמה להתכנסות היערכות דיפלומטית ענפה, שבה נטלו חלק מצרים ובכירי פת"ח וחמאס ואשר כללה גיוס תמיכה של מדינות ערביות – קטר, ירדן, ערב הסעודית ואלג'יריה, אסיאתיות ובכללן סין, וטורקיה, וכן רוסיה. מדינות אלה העניקו לכינוס גיבוי שסייע לשכנע את הפלגים להשתתף, וכן מידה של לגיטימציה חלופית ללגיטימציה האמריקאית המאכזבת.

באמצעות הכינוס, אבו מאזן ביקש ליצור הבנה משותפת פנים פלסטינית שתסייע בבלימת הכרסום הניכר בלגיטימציה של הרשות הפלסטינית, ותקל עליה להתמודד עם האתגרים חסרי התקדים הניצבים בפניה. גם בתחום הכלכלי מתקרבת הרשות לחדלות פירעון ופשיטת רגל. על רקע זה נשמעת נגדה ביקורת חריפה – גם מקרב שורות הרשות עצמה. עיקר הביקורת נגד הרשות – היא כי אינה מייצגת עוד את כלל העם הפלסטיני, ולמעשה הפכה גורם המשתף פעולה עם ישראל. אך בפועל, במהלך הכינוס ולאחריו, אבו מאזן חזר על התנאים לצירוף הארגונים לאש"ף: הכרה מצידם בכל התחייבויותיו הקודמות של אש"ף וההחלטות הבינלאומיות שהכיר בהן, וכן הכרה מצידם בעקרונות אחדות המטרה, השלטון, החוק והנשק. לשון אחר, לא חלה תזוזה בתנאים שמציב אבו מאזן לפיוס. מנגד, לא הסתמנה בדברי אסמאעיל הניה נכונות מצד חמאס להיענות לתביעותיו.

קשר הדוק נראה בין התרחשויות שנרשמו במהלך חודש יולי – ביקור אבו מאזן במחנה הפליטים בג'נין לאחר מבצע "בית וגן", חידוש המאמצים הפלסטינים להשליט סדר במרחב ג'נין, ביקור אבו מאזן בטורקיה, שליחת ג'בריל רג'וב ערב הכינוס לפגישה באיסטנבול עם צלאח עאדורי, איש חמאס, וקריאת אבו מאזן לפלגים להתכנס יחדיו במצרים. והפעם, שלא כבעבר, בלי הנוכחות המקובלת של ראשי המודיעין המצרי והחסות המצרית המגשרת. הקו המחבר בין אירועים אלה הוא הצורך ביצירת מכנה משותף פנים-פלסטיני שסביבו אפשר לחזק את הלגיטימציה של הרשות הפלסטינית כהנהגה האמורה להתמודד עם האתגרים חסרי התקדים הניצבים בפניה. אתגרים אלה הם צעדיה של ממשלת ישראל, המשנה את כללי המשחק שהיו בזירה הישראלית-פלסטינית מצד אחד, ומהצד השני התגבשות מהלך אמריקאי אזורי נרחב, הכולל נורמליזציה אפשרית בין ישראל לערב הסעודית.

בחודשים האחרונים ניכרה בשורות הרשות הפלסטינית דאגה רבה מהלחצים שמפעילה עליה ממשלת ישראל עד כדי פגיעה בלתי-הפיכה במעמדה, עקב מדיניות הסיפוח המואץ בשטחי הגדה המערבית – שינוי חוק ההתנתקות בצפון השומרון ועלית יישובים בלתי-חוקית לקרקע בלי שצה"ל מונע אותה, המתפרשת כתואמת את "תכנית ההכרעה" של השר במשרד הביטחון בצלאל סמוטריץ'; התנהלותו של השר לביטחון פנים איתמר בן-גביר, הנתפסת ככוחנית ועוינת; וכן התבטאויות לגבי "מחיקת חווארה" וסימני שאלה שמעלים בכירים בממשלה לגבי צורך ברשות ואף בנציגות פלסטינית כל שהיא. לכן נזקקת הרשות לחיזוק הלגיטימציה הציבורית בה. הרמת האחדות הבין-ארגונית על נס בכינוס שנוכחים בו ראשי הארגונים המרכזיים אמורה הייתה לענות על ציפיות הציבור הפלסטיני, ובה בעת עשויה להשיב לרשות מידת לגיטימציה ישראלית ובינלאומית, שהיא כה נזקקת לה.

אשר לחמאס, מעורבותו ונוכחות הדרג הבכיר ביותר שלו בכינוס לצד אבו מאזן לימדו על אודות אינטרס משותף לארגון זה ולפת"ח ואבו מאזן עצמו, נוכח המציאות המתהווה. חמאס, השואף להיות אלטרנטיבה להובלת פת"ח את הרשות הפלסטינית, רואה כיום ברשות גוף שיש לשמרו שכן היא מקבעת נוכחות פלסטינית רשמית ולגיטימית בשטח הפלסטיני. אין הארגון מעוניין

במיטוטה ובחזרה לעימות ישיר עם ישראל ממצב של חוסר ייצוג, כבימים שקדמו להסכמי אוסלו. חיזוק מעמד חמאס, בין היתר באמצעות הבהרה שמעמדו שוויוני לזה של פת"ח יסייע לו לתמרן בין ארגוני ההתנגדות השונים שהוא מוביל כדי לשלוט בעוצמת ההתנגדות האלימה, למנן אותה ועל פי הנסיבות אף לבלום את הפעלתה.

במקביל מנהל הממשל האמריקאי מגעים אינטנסיביים עם ערב הסעודית במטרה לחזק את הקואליציה האזורית נגד איראן ולייצב מחדש את ההשפעה האמריקאית במזרח התיכון, כשבמסגרתו תיכון נורמליזציה ישראלית-סעודית. בתמורה להסכם נורמליזציה בין ישראל לערב הסעודית תידרש כנראה ישראל על ידי הממשל האמריקאי להימנע מהמשך נקיטת צעדים חד-צדדיים בגדה המערבית, שיעמידו בסכנה אפשרות לקדם בעתיד הסדר בינה לבין הפלסטינים, שיתבסס על רעיון שתי המדינות לשני עמים: להימנע מצעדי סיפוח כל שהם ומהקמת התנחלויות ומאחזים בלתי-חוקיים, ואף למסור בהדרגה שטחי C לידי הרשות הפלסטינית (כמתחייב מהסכמי אוסלו). היענות ישראלית חיונית ללחץ אמריקאי בכיוון זה תשיב את הזירה הישראלית-פלסטינית לימים שטרם הצגת תכנית טראמפ להסדר ואף תחזק את מעמד הרשות. הפלסטינים אינם שותפים למהלך שמוביל הממשל האמריקאי, בין היתר על שום חולשת הלגיטימציה הביתית והבינלאומית של הרשות. עם זאת, נראה שהניסיון להפגין אחדות בין-ארגונית אמור היה להעביר לגורמים באזור ומעבר לו מסר של נציגות לאומית שיש להתחשב בה.

האם נודעה לכינוס משמעות שונה מזו של מפגשים בין-ארגוניים קודמים, שלא הניבו הישג במובן התקדמות לקראת אחדות השורות? למעשה, אין לראות בכינוס חתירה לפיוס אלא הפגנת התקרבות ותיאום עמדות בין פת"ח לחמאס. הארגונים מודעים לכך, שמחד גיסא לא ניתן לגשר על פני הפערים האידאולוגיים והפוליטיים המונעים פיוס, ומאידך גיסא על שניהם למצוא דרך להתמודד עם בעיות השעה, העלולות לאיין את העניין הפלסטיני בזירה האזורית והבינלאומית. ולכן בחרו בהסכמה, ככל הנראה גם בלחץ מצרי, לשדר מסר חיובי לציבור. מדובר בהבנות לגבי ניהול הפילוג בזירה הפלסטינית, לא במכניזם שתכליתו לפתור אותו.

מכל מקום, על רקע ההידרדרות המתמשכת במעמדו, אבו מאזן יכול עדיין לרשום לזכותו הישג. הוא הוביל את הכינוס, קרא לארגונים אחרים להשתתף, סרב לשחרר את העצורים, ניהל אותו וסיכמו, והכל נענו להנחיותיו, כולל חמאס. יש לשער, שהגיבוי לעריכת הכינוס שהעניקו מדינות, ספק אם היה ניתן אלמלא הסתמן שיתוף פעולה עם חמאס. הרושם שנוצר הוא שהסכמות והבנות בין פת"ח לחמאס, די בהן כדי לחייב את כל הזירה הפלסטינית.

בדרך זו של הפגנת אחדות ואימוץ התנגדות לא אלימה, כפי שעל פי המדווח בעיתונות הפלסטינית דרש אבו מאזן מאסמעיל הניה בפגישתם באיסטנבול, יקל עליו לשכנע את הממשל האמריקאי להגביר לחץ על ממשלת ישראל, שאין לה עניין בהסכמות עם הפלסטינים. ומבחינת ישראל, הלקח שהממשלה יכולה להפיק הוא, שכמו בעידן הנשיא טראמפ, איום הנתפס חריף ביותר למעמד הסוגייה הפלסטינית מעודד התקרבות בין הפלגים היריבים

השונים, ולא ריחוק. חיבור אפשרי בין מהלכים בזירה הישראלית-פלסטינית לבין יוזמת הנורמליזציה בין ישראל לערב הסעודית, ובפרט צעדים שתנקוט ישראל כמענה לדרישה אמריקאית למנוע ריסוק של האפשרות לקדם בעתיד הסדר של שתי מדינות, יאיים אמנם על שלמותה של ממשלת ישראל. ואולם, התעלמות מהתרחשויות בזירה הפלסטינית ובפרט ממאמץ לקדם את הסדרת היחסים בין הארגונים המובילים בה בתגובה למהלכים בזירה האזורית, עלולה להיות כרוכה במחיר כבד הרבה יותר.

עורכי הסדרה: ענת קורץ ואלדד שביט